

fejlgreb), for det tillader nemlig kildekritikken at indtage en plads som et nyttigt, nærmest uundværligt redskab i det historiske håndværk. Ikke som en vej til etablering af indiskutable facts eller til at opbygge et objektivt grundlag historikeren kan tolke på, men derimod som et sæt pragmatiske regler, som hjælper historikeren med at orientere sig i historiens kaotiske landskab. Disse pragmatiske regler beskriver Olden-Jørgensen i bogens andet hovedafsnit ”Historisk arbejde”.

I dette afsnit beskrives den konkrete omgang med kilderne. Det diskuteres, hvordan man forholder sig til ophavssituation, troværdighed, skjulte dagsordner og lignende forhold som har betydning, når kilder skal vurderes. At der er tale om pragmatiske tommelfingerregler er man ikke i tvivl om, for det er meget konkrete råd, ofte baseret på personlig erfaring, Olden-Jørgensen giver os. Her bliver forfatteren ind imellem lidt snakkesalig – fx når vi rådes til at prøve igen dagen efter, hvis en tekst er svær at forstå – men i det store hele rummer afsnittet mange nyttige betragtninger og pointer, det er værd at tænke videre over. Det gælder ikke mindst henimod slutningen af bogen, hvor der henvises til R.G. Collingwood og dennes insisteren på kilderne som en funktion af historikerens spørgsmål. I Collingwoods ”funktionalistiske” kildesyn er opmærksomheden ikke på at finde ”gode” kilder, men derimod på historikerens evne til at formulere

frugtbare spørgsmål til kilderne. I tråd med hele bogens budskab (og Collingwoods egen intention) slår Olden-Jørgensen fast, at denne forskydning af fokus kræver en endnu større sensitivitet og opmærksomhed overfor kilderne, for kun på den måde er vi stand til at formulere de frugtbare spørgsmål. Historien er vigtigere end historikeren. Dette budskab er væsentligt at få ud i en tid, hvor megen overvejelse over den historiske metode ender ved spidsen af egen postmoderne næsetip.

Olden-Jørgensens bog er en god indføring i kildekritikken på dens moderne betingelser, og med sine 80 sider er den heller ikke for lang. Kildearbejde er et håndværk, som bedst læres med fingrene nede i skidtet, men et kompetent og nødvendigt teoretisk grundrids får man i Olden-Jørgensens lille bog.

Casper Andersen

Træhesten

Keld Zeruneith: Træhesten, Gyldendal 2002, 672 sider, 398 kr.

Med denne mammut-udgivelse foreligger der nu en samlet gennemgang af antikken fra Homer til Sokrates. Nogle af forgængerne ud i denne genre som Vilhelm Grønbechs *Helias* eller Peter P. Rohdes *Den græske kulturs historie* har længe trænet til at blive ført ajour med den nyeste forskning på feltet. Denne udfordring har

Zeruneith taget op, og udviser et stort overblik over antikken, som dels nærlæses i enkelte værkanalyser, dels skitseres i idehistoriske oversigtsforløb. Det er altid i dette spændingsforhold imellem værkerne og idehistorien, at interpretationen skal stå sin prøve, og dér, hvor det virkelig begynder at brænde på. Siden Hegels megalomane projekt med at genskrive hele vestens åndshistorie, har det ikke skortet på folk, der søger at finde åndens spor i historiens sand; men er det stadigvæk muligt at foretage en sådan entydig rekonstruktion af traditionen?

”Som undersøgelsen viser, er vi ikke alene produkter af en historisk proces, men kæmper med nøjagtig de samme problemstillinger, som grækerne gjorde. Og i samme grad vi glemmer eller fornægter denne kendsgerning, bliver de psykologiske grundvilkår og fortællinger til ubevidsthed, hvorfor vi er nødsaget til løbende at se os selv i lyset af denne store fortællings indhold og konsekvenser for ikke at blive ofre. (s. 15)” Jo, naturligvis lader det sig stadigvæk gøre at skrive ånds- eller bevidsthedshistorie, hvis blot man, sådan som Zeruneith netop har skitseret det i sit forord, har en grundfæstet metafysik med i baglommen. Det metafysiske ved Zeruneiths tilgang træder frem i talen om den kendsgerning, at vi er historiske produkter og står i nøjagtig det samme problemlandskab som grækerne. Hertil kommer en psykoanalytisk-inspireret

tale om ubevidste aflejringer som følge af glemte – undskyld fortrængte – forestillinger og fortællestrukturer, der ligger som grundvilkår under den menneskelige bevidsthed. Alle disse hurtige definitioner af mennesket er med til at skabe en dramatisk optakt, hvilket kan virke inciterende på læseren, der suges ind i dette univers, for bliver man stående udenfor, som en fremmed på tærsklen ind til det store jeghus, så står man i fare for at blive hjemsoget og blive et let offer for de glubske ånder, der i hundrede af år har boet nede under gulvbrædderne.

Hvis jeg er et historisk produkt, så ville jeg ikke være så bange for at blive ofret, for produkter er jo til for at blive konsumeret. Hvis jeg derimod skulle være et menneske, der hverken går fuldstændig op i historien eller naturen, så ville jeg bruge nat og dag, år ud og år ind på at spørge, hvorfra jeg kommer og tillige spørge til, om dette spørgsmål overhovedet giver mening. Det må dog være i den sidste retning, at Zeruneiths projekt med at bruge 10 år på denne bevidsthedshistorie, skal forstås. Ikke som historiske produkter eller potentielle ofre interesserer vi os for historien, men som mennesker, der lever i et sprog og i en verden, som vi er blevet givet i hænde.

Bevidsthedshistorien forløber igennem Træhesten nogenlunde sådan, at med Odysseen begynder subjekt og objekt langsomt at kunne adskilles, og mennesket, in casu Odysseus, iværksætter en storslået re-

fleksionsproces, der igennem snilde – skjult i det indre af sjælen – kan snøre modstanderen, abstrahere fra egne behov, ironiserer, lyve og alt det, som vi ”moderne” mennesker står lige midt i. Dermed overvinder Odysseus heroismens tungnemme umiddelbarhed, og fremtiden tilhører ham, hvilket ”fremgår ved et hurtigt blik ned over den vestlige civilisationshistorie” (s. 32), hvorefter tre store værker, Aeneiden, Den guddommelige komedie, Ulysses, og en henvisning til Stanfords *The Ulysses Theme*, nævnes. Men stop lige en gang – med fare for at løbeilden breder sig – betyder det, at der er banet en motorvej for refleksiviteten fra antikken og frem til moderne tid? Er Odysseus det eneste eller det største refleksive individ i den homeriske verden, og gør det ham til paradigme for eftertidens største digtere?

Som sagt er værket præget af Zeruneiths fantastisk stærke overblik, der imidlertid er så stærkt, at det ophæver alle udlagte fortællingsspor i den pågældende forfatters utopi. Homer identificeres eller ”smelter sammen” (s. 39) med Zeus, der både er skæbnen (s. 113) og skæbnens eller verdensplanens ”øje og arm” (s. 111). Guderne er ”dybest set spejlinger af den menneskelige bevidsthedsproces” (s. 137), og hele Odysseén gøres gentagne gange til en ren indre, bevidsthedsmæssig odysse. Dermed trækkes hele verden ind i en stor, pulserende psyke eller modernatur, der svinger imellem de basale livs-

kræfter strid og kærlighed, kamp og venskab, formørkelse og oplysning, og mangfoldigheden i menneskenes og gudernes møder og konfrontationer opluges i det altomfattende, utopiske element.

På side 127 opnår Zeruneith at sætte lighedstegn imellem eros, kærlighed, venskab, fred og lykke, så slutningen på Odysseén ophæver alle de foregående 47 vers (inklusive Iliaden); vers, der i det store og hele blot har opholdt Homers = Zeus’ = det guddommeliges telos. Det hedder da også indledningsvis (s. 23), at 10 år foran Trojas mure er gået med ”spildt ulejlighed” og ”alle ofre og døde har været forgæves”. Ja, med denne optik, hvor alt er afgjort set fra det guddommeliges telos, er der ikke meget at skrive hjem om, og nuancerne i Glaukos’ og Diomedes’, Patroklos’ og Achilleus’ venskab, grækernes og trojanernes venskabelige fredsslutning på den ene side, og de samme relationers latente brudfyldthed på den anden side er blot som nat og dag i en større beslutningsproces, Zeus’ = Homers = det gudommelige telos. En anden lige så almen og udifferentieret bestemmelse er, at alle rumbestemmelser samles i kontrasten imellem lys og mørke (s. 78), hvilket er et ligeså abstrakt udsagn som at talen altid er sand eller falsk. Det store ved de græske fortællinger, og grunden til at vi vender tilbage til dem, er vel i højere grad den konkrete afsøgning af det, der skærer de entydige overgange, der står og

vipper på en knivsæg som den grå farve og morgenrødens nuancer, der udmåler afstandene, men gør det på en anden måde end det ry, der når op til himlen. Hvorfor skal alt samles under ét, så Homer, Hesiod, Aischylos og resten af de store digtere hævdes at ville have deres del i den samme, entydige sandhed, som skal åbenbare kosmos' fredfyldthed?

Jeg benægter ikke, at der flere gange henvises til et sådant kosmisk skæbneforløb, men det er jo langt mere tvetydigt end som så, ligesom alle relationerne imellem menneskene forbliver dybt tvetydige. Zeus er både skæbne og underlagt skæbnen, Homer står bag værket (men hvad vil dette "bag" sige?), Glaukos og Diomedes mødes på en "undergangs tærskel", hvor det kommer bag på dem begge at de er hinandens gæstevener, Patroklos og Achilleus står hinanden nær, men først i døden skal de i sandhed forenes. Zeruneith er inde på meget af det dobbelttydige, der ikke går op i en syntese, men der insisteres hele tiden på at lave nogle hurtige koblinger, overledninger, kulminationer, så Homer, Hesiod, Aischylos m.fl. alle har samme ideal, og historien kommer til at udgøre en kontinuerlig perlerække.

Når Zeruneith virkelig tager sig tid til læsningerne, så vider fortælleuniverset sig også ud, og vi bliver præsenteret for fine indsigter i de græske begreber *sophrosyne*, *metis*, *dike*, *eris*. Med baggrund i nærlæsninger af værkerne, som giver Træhesten

en solid fundering, foretages tillige træfsikre nuanceringer, så det homeriske, det tragiske og det platoniske univers momentant står klart ud fra hinanden. Zeruneith gør ret i at lave mange parallel-læsninger og opstille ligheder, men det forekommer mig, at den vedvarende insisteren på, at Homer, Hesiod, tragikerne og Platon alle havde en moralsk udfoldet helhedsforestilling, som inkarneres i Odysseus, Sokrates m.fl., hvor Sokrates fuldbyrder hvad Odysseus har sat i gang, ender med at pakke alt sammen i et singulært slutpunkt, hvor det historiske forløb bare er udtryk for den samme grundidé. I de gode enkeltlæsninger kommer det imidlertid til udtryk at den grimme, erotiske, filosoferende Sokrates er en ganske anderledes skikkelse end den snarrådige, krigeriske, velovervejede Odysseus. Og således byder værket på fremragende læsninger, som jeg vil anbefale enhver at give sig i kast med, samt store fortællinger om antikkens enhedsbevidsthed, som jeg hermed har anbefalet at yde en smule modstand.

Jonas Holst Sørensen